

Celou knížku doplňuje star' anglického bohemy R. B. Pynseta věnovaná Čapkovým a Durychovým cestám. Tento příspěvek jakoby explicitně podtrhával jistotu poznání, že totiž i přes dominantní postavení bohemisticky laděných příspěvků není zdaleka možné ústecký sborník považovat za úzkou záležitost tamní katedry bohemistiky.

Nadčasovost motivu cesty a putování spolu se silnými nadnárodními konotacemi

každé lidské pouti (od individuálního k obecně lidskému) dělá z tohoto sborníku (mimo chodem pečlivě redigovanému) inspirativní a zajímavou knížku. Bezpochyby si ji přečtou nejen filologičtí badatelé, učitelé a studenti, ale snad i další zájemci, jimž "evergreenový" motiv cesty evokuje nekonečnost lidského snažení i souzvuk s vlastním putováním životem. Jím všem bych rád tento sborník doporučil.

Oldřich Richterek

Pospíšilův fenomén šilenství

Fenomén šilenství v ruské literatuře 19. a 20. století. Brno 1995, 151 s.

Karel Čapek rok před svou smrtí o Alexandru Sergejeviči Puškinovi mj. napsal, že by "bez Puškina chybělo ruské literatuře něco jako druhý nekonečný prostor (...) Chyběl by jí harmonický smír (...) Celá Rus je ve svém realismu, celá ruská duše je v Puškinovi".

Čapek sice viděl Puškinův "harmonický smír", který byl ovšem zejména v posledních letech básnickova života zdánlivý, nepostřehl však, že u Puškina je v některých jeho verších zpodobněn klasický typ tzv. zbytečného člověka. "Nedej, bžže, abych zešlel" je název jedné jeho básně z počátku třicátých let. Vyjádřil v ní strach člověka ze šilenství.

Fenomén šilenství v ruské literatuře 19. a 20. století je námětem a obsahem nové knihy renomovaného brněnského rusisty a slavisty Iva Pospíšila, docenta Filozofické fakulty, kterou vydala Masarykova univerzita v Brně.

Podle Iva Pospíšila má tato kategorie šilenství, které je výrazným projevem existenciální krize, "tvaroslovný a žánrový význam". Autor se nejprve zamýšlí nad povahou společenského a kulturního vývoje v Rusku a zkoumá, jakou funkci plnilo téma

šilenství, jež bylo nedílnou součástí literatury mj. jako důsledek ruské podvojnosti, duality, či jako etické gesto. Propracovává se však k podstatě této kategorie velmi široce: nejprve hledá "ruské specifikum", zvláštní rysy ruského myšlení, které je podle něj mj. "spojeno s církevním schizmatem v polovině 11. století a s tatarským vpádem do Evropy ve 13. století, s rozkladem jednotné Kyjevské Rusi a s narušením kontinuálního politického a kulturního vývoje" (s. 13).

Motivy šilenství nachází Pospíšil nejen v Puškinově Měděném jezdcí či v Pikové dámě, v Gribojedovovu Hoři z rozumu, v Gogolových Bláznových zápiscích a v Nose, v Idiotovi Dostojevského nebo v Bulgakovově románu Mistr a Markétka. Přitom je přirozené, a to Pospíšil zdůrazňuje, že každý z uvedených a z celé řady dalších ruských autorů pojímá šilenství jinak a "naplňuje je jiným obsahem".

Ivo Pospíšil již ve dvou svých předcházejících knižních publikacích Ruská románová kronika (1983) a Labyrint kroniky (1986), zevrubně analyzoval románové dílo Nikolaje Semjonoviče Leskova. Také v jeho

díle nachází "skrytý okruh tzv. dvojího šilenství", zatímco u próz Antonije Pogorelského schizofrenie, rozštěp osobnosti, vede podle Pospíšila k osvobozujícímu dialogu či k besedě.

Téma šilenství sleduje Pospíšil také u několika Puškinových předchůdců, současníků a následovníků - u jeho učitelů Vasilije Andrejeviče Žukovského a Konstantina Nikolajeviče Batjuškova, dále u Jevgenije Abramoviče Baratynského, Fjodora Ivanoviče Tjutčeva a Michaila Jurjeviče Lermontova. Značně podrobně si však Pospíšil všímá podivínství a šilenství v díle Nikolaje Vasiljeviče Gogola. "Mezi Gogolovými Večery ve vesničce poblíž Dikaňky, Mirgorodem, Petrohradskými povídkami, Revizorem a Mrtvými dušemi" - píše mj. Ivo Pospíšil, "existuje niterná spojitost, která spočívá v hlubinném pohledu na tragédii lidského života (...) Vědomí tíživosti a propastnosti lidského údělu vede Gogola k nasazování masky (...) Autor jako by chtěl udržet svět vecku, ale on se mu pod rukama rozpadá: šilenství je jedním z podstatných projevů dezintegrace člověka a světa".

Podivínství Ilji Oblomova, hlavní postavy stejnojmenného románu Ivana Alexandroviče Gončarova, šilenství v Golovlevském pansstvu Michaila Jevgrafoviče Saltykova-Ščedrina, podivínské jednání postav a postaviček v díle Gleba Ivanoviče Uspenského i očistné bláznovství Fomy Gordějeva

z románu Maxima Gorkého - to vše je rovněž předmětem výkladů Iva Pospíšila.

V samostatné studii Pospíšil pojednává o spojitosti Lva Nikolajeviče Tolstého s modernou. V nejrozsáhlejší kapitole pak podává typologii kategorie šilenství jako estetického faktoru, která se nejrozmanitěji rozvinula v díle Fjodora Michailoviče Dostojevského a jež působila na "žánrově morfologickou výstavbu artefaktu", neboť se podoby šilenství mění a přecházejí v prozření a soužijí např. s dvojnictvím a podobně. Pospíšil sleduje tři hlavní životní a tvůrčí období Dostojevského - od jeho rané tvorby až po jeho zralé romány, jakými jsou např. Zločin a trest, Idiot, Běsi či Bratři Karamazovovi.

Za velmi užitečné považuji zařazení "stručné srovnávací kapitoly", v níž Pospíšil ukázal na motivy šilenství v české literatuře, které jsou v dílech např. Boženy Němcové, Karla Václava Raise, Jakuba Arbesa, Julia Zeyera, Terezy Novákové, Karla Čapka či Ladislava Fukse chápány spíše jako výraz "pomínutí myslí, mravní krize nebo trestu božího".

Jistě ne náhodou se poslední kapitola z Pospíšilovy knihy Od Bachtina k Solženicynovi (1992) objevuje také v námi recenzované práci. Ukazuje tak na to, že zralý literární vědec navazuje na své dosavadní teoretické a metodologické postupy, které nadále prohlubuje a rozšiřuje o nový materiál a o svérázné a netriviální pohledy.

Ivan Dorovský

Prvá lastovička ako zvestovateľka jari v slovenskej rusistike

Копаничак, Ю.: История древней русской литературы. Univerzita Komenského Bratislava, 1993. Vedecký redaktor: doc. PhDr. Ivan Slimák, CSc. 288 s.

L'udové príslovie, že "jedna lastovička nerobí jar", aplikované na vydanie *История древней русской литературы* prof. Dr. Juraja

Kopaničáka, sa posúva do inej významotvornej polohy, lebo v oblasti literárnej vedy táto prvá lastovička znamená skutočné jarné